

tir del qual Llull organitza la seva teologia. Segons Gayà, és en aquest punt on rau l'originalitat del beat, atès que, d'altra banda, Llull sistematitza la seva exposició a partir dels articles de la fe, una estratègia que s'ha de relacionar amb l'interès creixent de l'Església per la formació dels laics i que autors com Ramon Martí ja havien utilitzat en les seves obres apològiques.

Francesc Tous

48) Germann, «Die “inneren Sinne” im *Liber contemplationis*»

La doctrina de los sentidos internos ocupa un lugar importante en el *Liber contemplationis*, como ya se puede deducir de su posición en el centro de la obra. El presente artículo trata de situar el concepto lulliano de los sentidos internos en el contexto filosófico-teológico de su tiempo, a saber: la filosofía arabigo-peripatética y la patrística latina. Por medio de dos ejemplos, la *cons-cientia* y la *subtilitas*, se demuestra que Llull combina elementos de ambas tradiciones. Este eclecticismo en Llull no es nada sorprendente. De mayor interés es el segundo resultado del estudio: para Llull, la función primordial de los sentidos internos reside en la contemplación de Dios (correspondiendo así con la intención del *Liber contemplationis*).

Isabel Müller

51) Hoenen, «“Sensualment sentim e entellectualment entenem”. Glaubensbe-gründung im *Llibre de contemplació en Déu* (Kap. 238-254) des Raimundus Lullus”»

Maarten Hoenen analitza la demostració dels articles de fe al *Llibre de contemplació en Déu*, caps. 238-254. Si les obres de Llull presenten dificultats pel seu lèxic, si la seva forma i les seves fonts es resisteixen a ser classificades entre les obres contemporànies, s'esdevé el mateix amb el seu contingut i, especialment, amb el seu concepte de demostració.

Segons Hoenen, Llull deixa de banda la teoria escolàstica de l'argumentació, com ara els procediments demostratius *quia* i *propter quid*. En canvi, desenvolupa unes «raons necessàries», que els seus col·legues de París anomenarien *persuasions* (no *demonstracions*), i que incideixen en el caràcter «intel·lectiu» i no sensual de la fe. D'aquesta manera, Llull retornaria a les estratègies argumentatives d'Anselm de Canterbury per provar la fe, perquè l'epistemologia aristotèlica no li permetia fer-ho.

No vull entrar aquí en el debat actual sobre la (im)possibilitat de contextualitzar Llull en el discurs escolàstic; només diré que, si bé és cert que Llull s'apartava del pensament predominant de la seva època, s'ha de reconèixer, tanmateix, que ho feia de manera conscient. La teoria de les demostracions *in divinis* n'és un bon exemple: com es veu en obres posteriors, Llull estava familiaritzat amb els procediments demostratius del seu temps i sabia que als ulls dels teòlegs professionals les seves raons necessàries podien semblar meres «persuasions» (cf., per exemple, la *Disputa entre la fe i l'enteniment*, TOLRL 3, § 32). Amb tot, no confiava en l'eficàcia de la *demonstratio quia* i *propter quid*, i fou per això que va concebre una tercera via, la *demonstratio per aequiparantiam*.

Per tant, encara que el pensament de Llull pot resultar «obsolet» (*veraltet*), això no vol pas dir que es desenvolupés totalment al marge de les teories del seu temps. De fet, com remarca Hoenen, el refús de l'epistemologia aristotèlica no és tan anacrònic com sembla: hi havia altres pensadors, com ara Bonaventura i Pere d'Ailly, que compartien aquesta reacció.

A. Fidora

55) Mayer, «Ein Gott und viele Eigenschaften - zur Konstruktion von Lulls Gottesbild im *Liber contemplationis*»

Annemarie Mayer classifica els atributs divins que Llull presenta als capítols 4-102 del *Llibre de contemplació en Déu* segons dues categories: els atributs *quoad Deum* (com ara *infinitas*, *aeternitas*, etc.) i els atributs *quoad nos* (com ara *dominium*, *iustitia*, etc.). Segons mostra l'autora, la relació entre ambdues llistes s'estableix a través del que es podria anomenar «atributs divins referencials» (com ara la *voluntas*). Així doncs, Llull introdueix els atributs *quoad nos* amb l'ajuda dels atributs referencials tot fonamentant-los en els atributs *quoad Deum*.

Un cop desenvolupada aquesta interessant distinció, A. Mayer esbossa el problema general dels atributs divins en la teologia medieval. D'aquesta manera, explica com la pluralitat dels atributs divins corre el perill, o bé de dissoldre la unitat i simplicitat divines (si els atributs es conceben com a realment diferents), o d'anul·lar el nostre coneixement real de Déu (si es consideren meres distincions racionals). Davant d'aquesta dificultat, Mayer reconstrueix els criteris implícits en Llull que fan que un atribut diví es pugui considerar un atribut diví, és a dir, proposa una mena de criteriologia de les dignitats. En aquesta reconstrucció, l'autora identifica com a punts característics de la proposta lul·liana la convertibilitat i la compossibilitat dels atributs divins, com també la seva activitat específica –uns elements que podrien servir per a esquivar l'es-